

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Clio
Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

ÎNȚRE ONOARE ȘI CAPITULARE (26 - 28 Iunie 1940) (I)

80 DE ANI DE LA CEDAREA CĂTRE UNIUNEA SOVIETICĂ A BASARABIEI ȘI BUCOVINEI DE NORD¹

Ioan GRĂDINARU

Izbucnirea războiului în Europa în urma perfectării înțelegerii sovieto-germane din 23 august 1939 a sporit mult neliniștea în țara noastră. Mai mult, avansul sovietic în Polonia, precum și integrarea statelor baltice în orbita Moscovei prin încheierea unor tratate de ajutor reciproc, care permiteau staționarea trupelor Armatei Roșii pe teritoriul lor, au ridicat numeroase semne de întrebare cu privire la intențiile Uniunii Sovietice față de România. S-a instalat în țara noastră o stare de așteptare anxioasă; se putea repeta și în cazul românesc scenariul baltic? Reprezentantul Cominternului, Boris Ștefanov, secretarul general al C.C. al P.C.R. recomanda României, la 24 noiembrie 1939, într-un articol publicat în Internaționala Comunistă, „încheierea imediată a unui tratat de ajutor reciproc cu U.R.S.S.”. Planurile sovietice s-au schimbat însă sub impactul rezistenței finlandeze, ceea ce a dus la amânarea soluționării problemei românești. De altfel, la 8 decembrie 1939, oficialitățile de la Moscova

declarau public că opiniile lui B. Ștefanov, nu reflectau poziția oficială a guvernului sovietic. Fapt întărit și de însărcinatul cu afaceri al U.R.S.S. la București, P.G. Kukolev, care îl asigura pe ministrul de externe, Grigore Gafencu, că nu există nici o amenințare din partea Uniunii Sovietice la adresa României. Asigurările sovietice nu au fost în măsură să atenueze îngrijorările românilor.

Perioada de acalmie a luat sfârșit odată cu încheierea războiului sovieto-finlandez. La 29 martie 1940, Veaceslav Mihailovici Molotov, premierul Uniunii Sovietice declara în fața Sovietului Suprem că țara sa nu avea încheiat un tratat de neagresiune cu România, deoarece problema Basarabiei nu a fost soluționată, iar cotoșirea ei de către români, nu a fost nicicând recunoscută de partea sovietică.

Molotov nu făcea altceva decât să afirme public pretențiile Uniunii Sovietice asupra Basarabiei. Începea o nouă campanie pentru anexarea Basarabiei, de această dată dublată și de înțelegerea sovieto-germană.

Succesele războiului fulger din primăvara-vara anului 1940, căderea Franței, precum și iminenta înfrângere a Angliei, l-au obligat pe Stalin să-și schimbe strategia anexiunilor teritoriale. Nu mai era timp pentru noi negocieri și nici pentru încheierea altor protocoale secrete. Ca urmare, într-o acțiune fulger, în toate statele baltice au fost constituite noi guverne, care să ducă o „politică prosovietică”. Estonia, Letonia

¹ Partea I apărută în Luceafărul din 5 iun. 2020, p. II-a 6 iunie 2020

și Lituania intrau practic sub ocupație sovietică. A venit timpul ca și litigiul românesc să-și găsească o rezolvare rapidă.

La 23 iunie 1940, Molotov îl informa pe ambasadorul german la Moscova, Friedrich von der Schulenburg, că guvernul sovietic urma să ceară României cedarea Basarabiei și a Bucovinei, iar rezolvarea acestei probleme nu suferă nici o amânare. În cazul în care România nu dădea curs cererilor sovietice, U.R.S.S. era hotărâtă să recurgă la forța armată.

Noutatea în cererile sovietice era dată de includerea BUCOVINEI, care nu a figurat în protocolul adițional secret al Pactului Molotov - Ribbentrop din 23 august 1939. Ambiguitatea de la începutul articolului 3 al Protocolului în care se menționa „dezinteresul politic” al germanilor față de sud-estul european i-a permis lui Stalin să-și extindă agenda teritorială. Nu același lucru l-a înțeles și Hitler care a văzut în includerea Bucovinei, teritoriu care a făcut parte din Austria imperială, „un semn al presiunii sovietice către Vest”. În răspunsul către Stalin, s-a subliniat acordul pentru anexarea Basarabiei, dar revendicarea Bucovinei era „ceva nou”. Forțat să nu arate semne de slăbiciune, Stalin și-a limitat cererea numai la partea nordică a provinciei. În după-amiaza zilei de 26 iunie 1940, Molotov îi comunica ambasadorului von der Schulenburg că U.R.S.S. și-a moderat pretențiile la adresa României, limitându-și cererile la Basarabia și Bucovina de Nord (cu orașul Cernăuți).

Odată reglementată înțelegerea sovieto-germană, la 26 iunie 1940, reprezentantul României la Moscova, Gh. Davidescu a fost convocat de Molotov și i s-a înmănat o primă notă ultimativă prin care se cerea cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. În caz contrar, România era amenințată cu recursul la forță. Documentul a produs o adevărată panică la București. Era evident, iar Carol al II-lea și guvernanții știau foarte bine că țara nu dispunea de forțe suficiente pentru a se opune unui atac sovietic.

Cele doua consilii de coroană convocate la 27 iunie 1940, au pus față în față pe partizanii apărării și pe cei ai cedării. Nicolae Iorga a fost unul dintre cei mai vehemenți apărători ai ideii de rezistență în fața agresiunii sovietice: „Ne batem, blestem pe noi dacă nu ne batem”. Istoricul nu a avut câștig de cauză, iar decizia finală a fost acceptarea ultimatumului și angajarea de discuții cu guvernul sovietic.

„Numai 6 voturi din cei prezenți au fost pentru rezistență. Numele lor merită să fie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești”, consemnează regele Carol al II-lea în Jurnalul său. În urma primului Consiliu de Coroană, guvernul Gheorghe Tătărăscu a transmis Moscovei un mesaj în care s-a propus începerea unor discuții amicale.

Răspunsul primit de la București nu i-a mulțumit pe sovietici care, în cursul nopții de 27/28 iunie 1940, au remis o a doua notă ultimativă prin care cereau evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în decurs de patru zile. Guvernul de la București s-a conformat și a acceptat termenii sovietici. Astfel, Basarabia care a fost prima provincie care s-a unit cu țara în 1918, ultima provincie care a fost recunoscută internațional la Conferința de Pace de la Paris (28 octombrie 1920) ca făcând parte din statul român, iar acum în iunie 1940 era prima care se desprindea de România.

Ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord a fost însoțită și de preluarea abuzivă a Ținutului Herța care nu a figurat în notele ultimative, nu a făcut niciodată parte din Bucovina și era parte componentă a Vechiului Regat. Protestele părții române nu au avut nici un rezultat, urma groasă a creionului roșu folosit de Molotov pentru a marca conturul noii hărți, a ascuns interesul sovietic pentru poziția strategică a Ținutul Herța.

Vestea ultimatumului sovietic care obliga autoritățile române să evacueze în termen de patru zile Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herța, a căzut ca un trăsnet atât asupra populației din aceste provincii, cât și asupra autorităților militare și civile, care nu se așteptau ca statul român să le abandoneze atât de ușor.

Organizată în grabă și sub continua presiune a trupelor sovietice, care au depășit în permanență liniile de demarcație stabilite, părăsirea provinciei s-a realizat în condiții extrem de grele. Marele Stat Major era informat că trupele sovietice au încălcat termenii înțelegerii prin nerespectarea orarului de ocupație, au deschis focul, au luat prizonieri, au dezarmat unități românești, au capturat material de război și au sechestrat trenurile de evacuare.

Agresiunii sovietice li s-au adăugat și cele ale grupurilor radicale comuniste în rândul cărora s-au regăsit numeroși cetățeni de origine evreiască, care, nu s-au sfiit să salute cu bucurie anexarea Basarabiei la Uniunea Sovietică. Violențele au escaladat și au produs îngrijorare la București. Informat asupra ceea ce s-a petrecut în Basarabia, regele Carol al II-lea nota în jurnalul său la 29 iunie 1940 că „știrile sunt din ce în ce mai triste : dezertări ale soldaților basarabeni, excese de orice fel ale populației minoritare, mai ales evreii care atacă și insultă pe ai noștri, ofițeri batjocoriți, unități dezorganizate, etc., etc.”. La 3 iulie 1940, regele se arăta profund dezamăgit de faptul că „evreii și comuniștii s-au purtat într-un mod oribil. Asasinate și molestări ale ofițerilor și ale acelor care voiau să plece “.Raportele primite de Marele Stat Major detaliau atacurile coordonate de bandele comuniste înarmate atât în Basarabia, cât și în Bucovina de Nord. Într-un amplu document trimis de colonelul Ștefan Opriș, comandant al Grupului 3 Grăniceri Pază, se arăta că trupele de grăniceri au fost cu greu oprite să nu riposteze în fața avansului sovietic. Mai mult, unitățile care au fost dezarmate au devenit o țintă ușoară pentru atacatori. Violențele au cuprins orașele și târgurile din cele două provincii.

Odată cu retragerea armatei, a început o precipitată retragere spre interiorul țării a administrației, funcționarilor și a unei importante părți din populația civilă. Nu mai puțin de 200 000 de oameni au fost obligați, într-un timp foarte scurt să ia calea refugiului și să se pună la adăpost de violențele armatei sovietice. Răgazul scurt de evacuare nu le-a permis oamenilor să ia mai mult decât strictul necesar. Întreaga țară s-a implicat în ajutorarea celor evacuați. S-au organizat centre de prim-ajutor medical la punctele de trecere peste Prut și pe linia de demarcație. S-au luat măsuri pentru transportarea bolnavilor cu ambulanțe, pentru primirea și cazarea celor evacuați. Cei care aveau rude și posibilități de găzduire în interiorul țării erau repartizați în localitățile respective. Funcționarii erau repartizați cu încadrarea imediată în serviciile din țară.

La finalul lunii iunie erau constituite comitete de asistență în toate județele de tranzit ale populației evacuate. În gări și pe șosele erau instalate posturi fixe de orientare și ajutor. În nordul Moldovei a fost furnizat combustibilul necesar pentru alimentarea autovehiculelor, iar în nenumărate localități au fost organizate centre sanitare. Întreaga populație venită din teritoriile ocupate de U.R.S.S. a fost obligată să se înregistreze în termen de 10 zile. Decizia în cauză prevedea împărțirea populației evacuate în patru categorii în funcție de mijloacele de trai și determina modul de acordare a ajutoarelor și plasarea refugiaților.

În mod deosebit, în Basarabia, sovieticii au acționat ca într-un teritoriu ocupat în vreme de război, beneficiind și de ajutorul rețelelor comuniste. La 3 iulie 1940, orele 14.00, noua graniță sovieto-română era închisă, momentul fiind sărbătorit în marile garnizoane din Basarabia și Bucovina de Nord ocupate, prin organizarea de parade de triumf ale Armatei Roșii. În urma notelor ultimative, România a cedat Uniunii Sovietice un teritoriu de 50.762 km pătrați cu o populație de 3,9 milioane de locuitori. Prin pierderea BASARABIEI, A BUCOVINEI DE NORD ȘI A ȚINUTULUI HERTĂ, DUPĂ NUMAI 22 DE ANI, ROMÂNIA MARE A ÎNCEPUT SA-ȘI PIARDĂ CONTURUL ... IAR TRAGEDIA PRĂBUȘIRII ROMÂNIEI MARI SE AFLA DOAR LA ÎNCEPUT...

(II) Nota ultimativă a guvernului sovietic, 26 iunie 1940

În anul 1918, România, folosindu-se de slăbiciunea militară a Rusiei, a desfăcut de la Uniunea Sovietică (Rusia) o parte a teritoriului ei, Basarabia, călcând prin aceasta unitatea seculară a Basarabiei, populată în principal cu ucrainenii, cu Republica Sovietică Ucraineană.

Uniunea Sovietică nu s-a împăcat niciodată cu faptul luării cu forța a Basarabiei, ceea ce guvernul sovietic a declarat nu o dată și deschis în fața întregii lumi. Acum, când slăbiciunea militară a U.R.S.S. a trecut în domeniul trecutului, iar situația internațională care s-a creat cere rezolvarea rapidă a chestiunilor moștenite din trecut pentru a pune în fine bazele unei păci solide între țări, U.R.S.S. consideră necesar și oportun ca în interesele restabilirii adevărului să pășească împreună cu România la rezolvarea imediată a chestiunii înapoierii Basarabiei Uniunii Sovietice.

Guvernul sovietic consideră că chestiunea întoarcerii Basarabiei este legată în mod organic de chestiunea transmiterii către U.R.S.S. a acelei părți a Bucovinei a cărei populațiune este legată în marea sa majoritate de Ucraina Sovietică prin comunitatea soartei istorice, cât și prin comunitatea de limbă și compozițiune națională. Un astfel de act ar fi cu atât mai just cu cât transmiterea părții de nord a Bucovinei către U.R.S.S. ar reprezenta, este drept că numai într-o măsură neînsemnată, un mijloc de despăgubire a acelei mari pierderi care a fost pricinuită U.R.S.S. și populației Basarabiei prin dominația de 22 de ani a României în Basarabia.

Guvernul U.R.S.S. propune guvernului regal al României:

Să înapoieze cu orice preț Uniunii Sovietice Basarabia;

Să transmită Uniunii Sovietice partea de nord a Bucovinei cu frontierele sale potrivit cu harta alăturată.

Guvernul sovietic își exprimă speranța că guvernul român va primi propunerile de față ale U.R.S.S. și că aceasta va da posibilitatea de a se rezolva pe cale pașnică conflictul prelungit dintre U.R.S.S. și România

Guvernul sovietic așteaptă răspunsul guvernului regal al României în decursul zilei de 27 iunie curent.

1.2. Răspunsul guvernului român din ziua de 27 iunie 1940

Guvernul U.R.S.S. a adresat guvernului român o notă care a fost remisă la 26 iunie 1940, la ora 10 seara, de către excelența sa d-l Molotov, președintele Comisarilor Poporului și Uniunii Sovietice, comisar al poporului pentru afacerile străine, excelenței sale d-l Davidescu, ministrul României la Moscova.

Fiind însuflețit de aceeași dorință ca și guvernul sovietic de a vedea rezolvate prin mijloace pacifice toate chestiunile care ar putea să producă o neînțelegere între U.R.S.S. și România, guvernul regal declară că este gata să procedeze imediat și în spiritul cel mai larg la discuțiunea amicală și de comun acord a tuturor problemelor emanând de la guvernul sovietic.

În consecință, guvernul român cere guvernului să binevoiască a indica locul și data ce dorește să fixeze în acest scop.

De îndată ce va fi primit un răspuns din partea guvernului sovietic, guvernul român își va desemna delegații și nădăjduiește că conversațiunile cu reprezentanții guvernului vor avea ca rezultat sa creeze relațiuni trainice de bună înțelegere și prietenie între U.R.S.S. și România.

2.1. Nota ultimativă adresată de guvernul sovietic din noaptea de 27/28 iunie 1940

Guvernul U.R.S.S. consideră răspunsul guvernului regal al României din 27 iunie ca imprecis, deoarece în răspuns nu se spune direct că el primește propunerea guvernului sovietic de a-i restitui neântârziat Basarabia și partea de nord a Bucovinei. Însă cum ministrul României la Moscova, d. Davidescu, a explicat că răspunsul menționat al guvernului regal al României însemnează accedarea la propunerea guvernului sovietic, guvernul sovietic primind această explicație a d-lui Davidescu, propune:

În decurs de patru zile, începând de la ora 14, după ora Moscovei, la 28 iunie să evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești.

Trupele sovietice în același timp să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de nord a Bucovinei.

În decursul zilei de 28 iunie trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea-Albă.

Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului.

Să se numească o comisie alcătuită din reprezentanți ai guvernului român și U.R.S.S., câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de nord a Bucovinei.

Guvernul sovietic insistă ca guvernul regal al României să răspundă la propunerile mai jos menționate nu mai târziu de 28 iunie ora 12 ziua (ora Moscovei).

Răspunsul guvernului român, din ziua de 28 iunie 1940

Guvernul român, pentru a evita gravele urmări pe care le-ar avea recurgerea la forță și deschiderea ostilităților în această parte a Europei, se vede silit să accepte condițiile de evacuare specificate în răspunsul sovietic.

Guvernul român ar dori totuși ca termenele de la punctele unu și doi să fie prelungite, deoarece evacuarea teritoriilor ar fi foarte greu de dus la îndeplinire în patru zile din pricina ploilor și inundațiilor care au stricat căile de comunicații.

Comisia mixtă instituită la punctul cinci ar putea discuta și rezolva această chestiune.

Numele reprezentanților români din această comisiune vor fi comunicați în cursul zilei.

5

BIBLIOGRAFIE:

Ioan Scurtu, Theodora Sănescu-Stanciu, Georgiana Margareta Scurtu, ISTORIA ROMÂNILOR ÎNTRE ANII 1918-1940: documente și materiale, Editura Universității din București, 2001.

UNIVERSUL, din 4 iulie 1940.

TIMPUL, din 3 iulie 1940.

CURRENTUL, din 4 iulie 1940.

